

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Standardiserte erstatningssatser ved utrangering av for mange avlspurker

NIBIO RAPPORT | VOL. 10 | NR. 117 | 2024

Lars Johan Rustad og Erik Bøe
Divisjon for kart og statistikk

TITTEL/TITLE

Standardiserte erstatningssatser ved utrangering av for mange avlspurker

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Lars Johan Rustad og Erik Bøe

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
28.10.2024	10(117) 2024	Åpen	53634	23/01386
ISBN:		ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-03587-9		2464-1162	10	

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Landbruksdirektoratet

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Wenche Hansen

STIKKORD/KEYWORDS:

Konsesjonsgrense, kalkyler, standardisert erstatning

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Landbruksøkonomi

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Rapporten inneholder forslag til standardiserte erstatningssatser som kan nyttes overfor produsenter som utrangerer flere avlspurker enn konsesjonsregelverket tillater. Beregningene søker å gi et bilde av normalisert fortjeneste per dyr.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Akershus

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Ås

STED/LOKALITET:

Ås

GODKJENT /APPROVED

Hildegunn Norheim

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Lars Johan Rustad

NAVN/NAME

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Innhold

1	Innledning	4
1.1	Kort beskrivelse av noen sentrale kilder fra NIBIO	5
2	Satser for utrangering av for mange avlspurker	7
2.1	Problemstilling	7
2.2	Forslag dersom en velger én sats	7
2.3	Funn og hensyn å ta	8
2.4	Forslag dersom en velger to satser	8
2.5	Forslag dersom en velger jevnt avtakende sats (formel)	8
2.6	Unngå dobbelterstatning for samme dyr	9

1 Innledning

Landbruksdirektoratet har bedt NIBIO om å utarbeide framlegg til reviderte erstatningssatser som kan nyttes overfor produsenter som har større husdyrproduksjon enn konsesjonsregelverket tillater. Ved beregningen av størrelsen på erstatningen skal en ifølge lov om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen (lov av 16. januar 2004 nr. 5) ta utgangspunkt i den fortjeneste produsenten har hatt av den ulovlige produksjonen. Erstatningssatsen skal være såpass høy at ulovlig produksjon ikke lønner seg (jf. rundskriv 2020/20 fra Landbruksdirektoratet med kommentarer og utdypende forklaringer til svine- og fjørfeproduksjonsloven og tilhørende forskrift).

Oppdraget til NIBIO handler både om å revidere tidligere erstatningssatser og å utarbeide forslag til erstatning for produsenter som har utrangert flere avlspurker enn det er lov å gjøre. De dette gjelder har ofte hatt midlertidig konsesjon fram til 1.1.2025. Dette notatet er laget med tanke på høring av den delen som gjelder forslag til standardiserte erstatningssatser ved for mange utrangerte avlspurker. Kapitel to starter likevel med en oppsummeringstabell som viser forslag til reviderte eksisterende satser, fordi satsene som foreslås ved for mange utrangerte purker må stå i forhold til de øvrige satsene.

I det etterfølgende forklares noen sentrale faguttrykk:

Produksjonsinntekt – Variable kostnader = Dekningsbidrag

Dekningsbidrag – Faste kostnader = Driftsoverskudd

Produksjonsinntekt er verdien per produksjonsenhet av det som er produsert i en bestemt produksjon. Variable kostnader endrer seg i takt med produksjonsomfanget. Kraftfôr er en typisk variabel kostnad. Fordobler en dyretallet, vil også kraftfôrforbruket fordobles (forutsatt samme fôrplan). Dekningsbidrag er produksjonsinntekt fratrukket variable kostnader. Dekningsbidraget viser hva som er igjen til dekning av faste kostnader, til vederlag for familiens arbeidsinnsats og til renter for all innsatt kapital. Faste kostnader endrer seg ikke (eller lite) med omfanget av produksjonen (innen visse grenser). Typiske faste kostnader er avskrivning og vedlikehold på driftsbygninger. Disse kostnadene blir omtrent de samme om bygningen er fullt utnyttet, eller det bare er noen få dyr der. Driftsoverskudd er dekningsbidrag minus faste kostnader. Driftsoverskuddet skal gi vederlag for eget arbeid og renter for all innsatt kapital. Dette lønnsomhetsmålet er bedre egnet enn dekningsbidrag ved sammenligning av lønnsomheten mellom forskjellige produksjoner.

Ved beregningen av marginale erstatninger har NIBIO benyttet dekningsbidragskalkyler for de aktuelle produksjoner. I mange tilfeller vil produksjonen utover konsesjonsgrensa være relativt liten i forhold til hele produksjonsomfanget. Dette gjør at overproduksjonen i liten grad påvirker de faste kostnadene. Å benytte dekningsbidrag ved lønnsomhetsvurderinger har imidlertid sine svakheter.

Når det gjelder skillet mellom faste og variable kostnader, er det vanskelig å være konsekvent. Kostnader som per definisjon er variable, men som innen visse grenser blir uendret uansett driftsform, eller som lettest kan vurderes samlet for hele drifta, blir her regnet som faste. De faste kostnadene (bl.a. arbeid) må dekkes av dekningsbidraget. En må derfor være svært forsiktig med å bruke dekningsbidraget som mål for lønnsomheten av en produksjon.

Driftsbygningene må nødvendigvis ha tilstrekkelig stor kapasitet, i og med at det er produsert mer enn det regelverket tillater. Kostnadene til driftsbygninger vil ofte kunne bli lite påvirket enten det for eksempel produseres 2100 eller 2500 slaktegriser. Det samme vil gjelde for teknisk utstyr og maskiner. For arbeidsforbruket vil det stille seg annerledes.

Ved stor produksjon ut over regelverket kan det være investert i større kapasitet og det vil være økte faste kostnader det er rimelig å ta hensyn til. Dette ble det fra 2019 tatt hensyn til i forskrift om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen.

Drives produksjon i strid med lov av 16. januar 2004 nr. 5 «om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen», skal det per dato ilegges standardisert erstatning etter følgende satser:

	Sats per dyr for andel produksjon ≤20 % over <u>konsesjonsgrensen:</u>	Sats per dyr for andel produksjon ≥20 % over <u>konsesjonsgrensen:</u>
Slaktegris	250 kr per dyr	100 kr per dyr
Avlspurke i konvensjonell drift	11 250 kr per dyr	4 800 kr per dyr
Avlspurke i satellitt i purkering	15 000 kr per dyr	9 000 kr per dyr
Avlspurke i nav i purkering	1 600 kr per dyr	950 kr per dyr

Disse satsene blir revurdert ut fra markedssituasjonen høsten 2023 og inngangen til 2024. Ved produksjon av flere dyreslag beregnes erstatningen ut fra de enkelte produksjonenes andel av den totale produksjonen.

1.1 Kort beskrivelse av noen sentrale kilder fra NIBIO

Handbok for driftsplanlegging

NIBIO utgir Handbok for driftsplanlegging som blant annet inneholder dekningsbidragskalkyler for ulike produksjoner. Formålet med handboka er å samle data som en ofte får bruk for når en arbeider med kalkyler, planlegging og økonomisk rådgivning i landbruket. Boka ajourføres årlig.

Driftsgranskingene i jordbruket

Formålet med driftsgranskingene er blant annet å vise den økonomiske utviklingen i landbruket generelt, og å vise utviklingen på gårdsbruk hvor en vesentlig del av inntekten kommer fra jord- og skogbruk. Resultatene publiseres årlig i Driftsgranskingar i jord- og skogbruk.

Driftsgranskingene gir grunnlag for økonomisk rådgivningsarbeid og materiale til intern og ekstern forskning og undervisning. Driftsgranskingene danner også basis for referansebrukene, som er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Driftsgranskingsmaterialet blir utarbeidet med utgangspunkt i skatteregnskapene fra i overkant av 900 yrkesmessig drevne bruk. Brukene er valgt ut slik at de representerer ulike landsdeler, størrelsesgrupper og driftsformer. Driftsgranskingsdataene er tilgjengelig i form av tabeller på NIBIOs nettsider. Driftsgranskingar i jord- og skogbruk inngår fra 2021 i Nasjonalt statistikkprogram som en del av norsk offisiell statistikk.

Totalkalkylen for jordbruket

Totalkalkylen for jordbruket utarbeides årlig av Budsjettneimda for jordbruket. Mens driftsgranskingene bygger på det enkelte bruk, gir totalkalkylen en oversikt over totalverdien som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsfaktorer, med serier tilbake til

1959. Totalkalkylen for jordbruket inngår fra 2021 i Nasjonalt statistikkprogram som en del av norsk offisiell statistikk.

Referansebruksberegningene

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene og utarbeides av Budsjettnemnda for jordbruket. Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner og deretter oppdelt etter distrikt/arealsoner og struktur.

2 Satser for utrangering av for mange avlspurker

2.1 Problemstilling

Husdyrkonsesjonsforskriften § 1 punkt 5 angir at et svinehold maksimalt kan utrangere 150 avlspurker per år. Hensikten med begrensningen på antall utrangerte er å begrense engangspurkeproduksjon. Antall smågriser produsert innenfor konsesjonsregelverket før det ble satt begrensninger på antall utrangerte, ville kunne tredobles dersom andelen førstekull ble økt fra 20 prosent til 100 prosent. Bare førstekull vil si det samme som ren engangspurkeproduksjon. Spørsmålet er hvilken erstatning som skal betales dersom en produsent utrangere flere purker enn begrensningene satt i konsesjonsregelverket.

2.2 Forslag dersom en velger én sats

Nedenfor vises en oppsummeringstabell som vil komme på høring ved et senere tidspunkt. Tabellen er tatt med fordi forslaget i fortsettelsen tar utgangspunkt i noen av disse tallene.

Tabell 1. Beregningen av driftsoverskudd ved 10 % stordriftsfordel og forslag til satser

	Deknings- bidrag, kr per dyr Handboka Sats liten overskridelse	Deknings- bidrag, kr per dyr driftsgrans- kingene	Faste kostnader, kr per dyr	Driftsover- skudd ved 10 % stordriftsfor- del på faste kostnader, kr per dyr	Forslag til sats for dyretall ut over 20 % over konsesjon eller for mange utrangerte, kr per dyr
Slaktegris	450	453	275	206	200
Avlspurke i konvensjonell drift	21 000	21 140	12 824	9 598	9 550
Avlspurke i satellitt	32 000	→	11 843	21 341	21 300
Avlspurke i nav	2 650	→	981	1 767	1 750

Det framgår av tabell 1 et forslag til erstatningssats per avlspurke på 9 550 kroner dersom en har mer enn 20 prosent for mange avlspurker. Et avlssvin regnes som 20 konsesjonsenheter og satsen er da 477,50 kroner per konsesjonsenhet. Erstatning ved for mange utrangerte avlspurker kan også settes til 477,50 kroner per konsesjonsenhet. Ei utrangert avlspurke er i forskriften (§ 3 punkt 7) fastsatt til 14 konsesjonsenheter. Satsen per utrangert avlspurke for mye kan fastsettes til $14 \times 477,5$ dvs. 6 685 kroner. Utrangert avlspurke i nav i purkering er 2,08 konsesjonsenheter som gir 993 kroner i erstatningssats ved for mange utrangerte avlspurker.

NIBIO anbefaler å sette erstatningen til 477,50 kr per konsesjonsenhet.

2.3 Funn og hensyn å ta

NIBIO sammenlignet i 2020 dekningsbidraget ved produksjon på engangspurker med dekningsbidraget for ei avlspurke et helt år (årspurke). Dekningsbidrag for ei engangspurke utgjorde 26 prosent av dekningsbidraget for ei avlspurke et helt år. Purkene får litt færre avvente grisunger etter 1. kull enn i senere kull (Ingris, Årsstatistikk), men den viktigste grunnen til lavere dekningsbidrag er de økte kostnadene ved større rekruttering av purker. Det totale dekningsbidraget blir større fra ca. 400 engangspurker per år enn for 105 årspurker per år.

Dekningsbidraget og erstatningsbeløpet for de første for mange avlspurkene er foreslått til 21 000 kroner, og 26 prosent av dette beløpet blir 5 460 kroner. NIBIO mener at satsen per utrangert purke om en kommer over 400 utrangerte purker ikke bør settes særlig høyere enn 5 460 kroner per utrangert purke fordi en da står i fare for å inndra mer enn fortjenesten per utrangert purke. Det kan vurderes at en standardisert erstatningssats på 6 685 kroner, dvs. omtrent 22 prosent høyere enn ved dekningsbidraget ved engangspurkeproduksjon, blir en for høy sats i slike tilfeller.

Om antall utrangerte purker er i intervallet 151 – 400, har sannsynligvis dekningsbidraget for disse purkene vært høyere enn for bare rene engangspurker. Maksimal sats for den første utrangerte purka for mye mener vi må bli 21 000 kroner multiplisert med 14/20 (konsesjonsenheter for utrangert avlspurke/konsesjonsenheter per avlspurke) det vil si 14 700 kroner. Ideelt sett skulle en så hatt jevnt avtakende sats per purke ned til 5 460 kroner ved 400 purker.

Et spørsmål er om en lav standard sats (6 685 kroner per avlspurke for mye slaktet) kan anvendes for alle utrangerte avlspurker ved produksjon ut over 150 utrangerte avlspurker. For de første purkene for mye slaktet vil dette innebære at under halvparten av den økte fortjenesten inndras.

Halv inndratt fortjeneste vurderes normalt ikke som tilstrekkelig avskrekkende for en begrenset utrangering for mye. Da må en utarbeide høyere startsats som avtrappes med økende for stor utslakting. Det er nedenfor både foreslått to satser ved for stor utrangering og en formel for jevnt avtakende sats.

2.4 Forslag dersom en velger to satser

Ut fra diskusjonen i forrige underkapittel der satsen ideelt sett skulle avtrappes jevnt per purke fra 14 700 ned til 5 460 kroner ved 400 purker foreslår NIBIO å sette satser som treffer for 180 utrangerte purker (20 prosent for stor utrangering) og 320 utrangerte purker (80 prosent av purkene utrangeres). Forslaget blir da 13 500 kroner i sats for inntil 30 utrangerte purker for mye og 6685 kroner i sats for for mange utrangerte utover 30 for mange. Det vil bare være i tilnærmet ren engangspurkeproduksjon at den laveste satsen kan oppfattes å være noe høy (ved mer enn 220 purker per år for mange slaktet).

Utrangert avlspurke i nav i purkering er 2,08 konsesjonsenheter som gir 2 000 kroner i erstatningssats per utrangert purke for mye ved inntil 20 prosent for mange utrangerte avlspurker og vi foreslår 1 000 i erstatningssats per for mange utrangerte purker ut over dette (avrundet fra 993 kroner).

2.5 Forslag dersom en velger jevnt avtakende sats (formel)

Den faglig vurdert riktige måten å betale erstatning ved for mange utrangerte purker er med en kontinuerlig avtakende sats fra den 151. til 400. utrangerte purke. Dette kan uttrykkes slik:

S = sats for 1. utrangerte purke for mye som i forslaget er kr. 14 700

t = nedtrappingssats som i forslaget her er kr 37

n = antall for mange utrangerte purker

$$\text{Erstatning} = \sum_{n=0}^{250} (S - tn)$$

Med foreslåtte tall

$$\sum_{n=0}^{250} (14700 - 37n)$$

Uttrykket summer erstatningen for fra 0 til 250 for mange utrangerte purker.

Resultatet blir altså at for første utrangert purke for mye betales $14\,700 - 0 = 14\,700$ kr

For andre utrangerte purke for mye betales $14\,700 - 1 \cdot 37 = 14\,663$

For tredje utrangerte purke for mye betales $14\,700 - 2 \cdot 37 = 14\,626$

...

...

For den 250. utrangerte purka for mye betales $14\,700 - 249 \cdot 37 = 5\,487$ kroner.

Utrangeres mer enn 400 purker (eller mer enn 250 for mye) brukes 5 450 kroner som sats for disse øvrige for mange utrangerte purkene.

2.6 Unngå dobbeltestatning for samme dyr

Ved driftsfellesskap der to «konsesjonsbesetninger» har blitt vurdert i realiteten å være én drift, kan en for eksempel finne at det har vært 105 avlspurker for mange og blitt utrangert 150 avlspurker for mange, altså at det har vært drevet som om det var to driftsenheter. Ved å følge de foreslåtte satsene kan en da ligge an til å betales erstatning to ganger for samme dyr, eller betale erstatning for 20 pluss 14 konsesjonsenheter for avlspurkene i den ene halvdelen av driftsfellesskapet. Det vil bli mer enn den beregnede fortjenesten. I tilfeller der konsesjonsgrensen er brutt både for antall avlspurker og for antall utrangerte avlspurker skal det ikke betales erstatning for mer enn 20 konsesjonsenheter per avlspurke.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.